

Crònica d'un viatge a Andalusia

Autor: Francesc Sánchez i Garcia

Data de publicació: 29-12-2017

L'Institut Nova Història edita una ja antiga crònica d'en Francesc Sánchez i Garcia que va escriure arran d'un viatge a Gibraleón i Palos de la Frontera (2008). La va redactar per explicar, entre d'altres coses, les contradiccions amb què va ensopegar quant al relat oficial del port de sortida d'en Colom cap al Nou Món.

LES CONTRADICCIONS SOBRE LA INTERPRETACIÓ OFICIAL DE LA HISTÒRIA DEL DESCOBRIMENT D'AMÈRICA I ALTRES

Un viatge a la recerca de contradiccions

Aquest estiu passat vaig fer el propòsit d'anar-me'n una setmaneta de vacances a Andalusia. Concretament, a la província de Huelva. El motiu principal era retrobar-me amb un vell amic de Sitges, que s'havia instal·lat amb la seva nova xicota al poble de Gibraleón, just a tocar de la capital de la província. El relat que ara inicio no tindria cap importància per al públic en general si no fos perquè vaig aprofitar aquesta estada per visitar els indrets més emblemàtics que la història oficial ha construït a l'entorn del primer viatge cap a Amèrica.

Efectivament, ja fa uns quants anys que vaig seguint tot el que en Jordi Bilbeny va publicant sobre la destrucció i manipulació de la història del descobriment d'Amèrica. I és justament per això que tenia molt d'interès a contrastar personalment, i amb la mirada crítica que aquestes publicacions m'havien desvetllat, la interpretació que el regne de Castella feia a l'entorn del descobriment d'Amèrica i dels llocs on aquest es va gestar. El resultat va ser l'esperat. I és que vaig poder comprovar amb els meus propis ulls les contradiccions que la història oficial ens ha venut sobre aquest afer.

Però també aquest viatge em va oferir l'avinentsa de contrastar in situ alguna afirmació al voltant d'un altre tema que ha esdevingut controvertit mercès als estudis d'en Bilbeny. Em refereixo a la vera personalitat d'en Miguel de

Cervantes i de la seva novel·la cimera: el Quixot. En efecte, feia tot just quinze dies d'abans d'arribar a Huelva que m'havia acabat de llegir el Quixot d'en Cervantes. Aquesta lectura havia estat motivada, com deia, per la revisió històrica que en Bilbeny i companyia havien acabat d'oferir en format DVD al públic sobre la figura d'en Miguel de Cervantes/Miquel de Sirvent i la seva obra. Així, a part del tema d'Amèrica, la interpretació històrica del Quixot també es va fer present durant el meu viatge.

Gibraleón i el Quixot

Precisament la qüestió cervantina va provocar la primera anècdota del viatge. Aquesta va esdevenir-se en el meu primer dia a Gibraleón. Els meus amics m'havien convidat a visitar l'Ajuntament. Allí, la tinent d'alcalde em va obsequiar amb una reproducció de la portada del Quixot suposadament imprès a Madrid el 1605. Jo no entenia per què ho va fer, però de seguida vaig observar-hi que el mateix Duque de Béjar, el duc a qui en Cervantes va dedicar la primera part del Quixot, era també marquès de Gibraleón. L'alcaldesa i la seva població se'n sentia orgullosa i m'ho van voler manifestar per mitjà d'aquest obsequi. Vaig agrair-lo moltíssim. Però de seguida va sorprendre'm que aquell exemplar imprès registrés el nom del protagonista com a Don Quixote. Amb xeix. I això, en lloc de la denominació que esperava després d'haver llegit l'obra: Don Quijote. Amb jota castellana. També em va estranyar molt la ciutat on, segons el citat exemplar, es va publicar l'obra. Ho dic perquè, quan a la segona part del Quixot en Cervantes ens parla del lloc de les primeres edicions de la primera part del llibre, esmenta les poblacions de Barcelona, València, Lisboa i Anvers, però en cap moment esmenta la de Madrid. Aquestes van ser les primeres contradiccions del relat oficial amb què vaig topar.

L'endemà, vaig voler dedicar tot el dia a explorar, segons l'explicació més estesa, els indrets emblemàtics del primer viatge cap a Amèrica. Doncs bé, abans de sortir, és a dir mentre el meu amic i jo estàvem encara a Gibraleón fent un cafè, se'ns va asseure a la vora de la nostra taula un avi del poble, que ens va començar a explicar-ne la història. Certament era molt interessant. Aquell home ho sabia tot. De la seva explicació em va deixar especialment encuriós el fet que afirmés que hi havia a la vila una família de pell obscura que era descendent dels primers indígenes d'Amèrica. Tot plegat em costava una mica de creure, però era molt interessant adonar-se com d'interioritzat té aquella gent el llegat oficial sobre el descobriment d'Amèrica. Em va saber greu no tindre l'oportunitat de conèixer aquella família de pell fosca per així poder-ne extreure alguna mena de conclusió.

Palos de la Frontera

A banda de Gibraleón, la primera visita que vaig fer va ser a Palos de la Frontera. Mentre m'hi acostava, una de les primeres coses en què m'anava fixant era en la presència d'aigua navegable. Efectivament, si fa o no fa a un parell de quilòmetres de distància del poble hi passa el riu Tinto, aparentment prou cabalós per a la navegació. De fet, vaig descobrir que bona part del sud de la província de Huelva està format per maresmes que banyen diferents rius, fet pel qual l'existència d'un port a tocar de Palos pot resultar versemblant.

Església de Sant Jordi a Palos de la Frontera

Palos de la Frontera és una població d'uns 8.000 habitants. Sembla que està documentada a partir del segle XIV. A part de ser una vila en conjunt prou bonica, vaig començar a fixar-me en les seves particularitats. Vaig parar especial atenció en el casc antic del poble. I, dit sincerament, em va resultar molt difícil trobar-hi vestigis d'una població baixmedieval preparada per fer un descobriment de tanta magnitud com el de l'empresa americana.

El Museo Pinzón de Palos

Doncs bé, tan bon punt havia arribat a Palos, vaig adonar-me de més contradiccions. En concret, quan vaig recórrer el Museo Pinzón de la població. Allí, em vaig interessar principalment a llegir la carta de navegació d'en Colom que hi és exposada i els documents on s'esmenten els mariners del primer viatge cap a Amèrica. Va estranyar-me molt llegir en un cartellet de la vitrina que aquells no eren els documents originals del descobridor. Els documents originals, deia l'explicació, s'havien perdut. De fet, segons sostenia el cartellet, tampoc es tractava de la còpia que havia fet el qui els castellans anomenen Bartolomé de las Casas. Aquesta còpia també s'havia perdut. O sigui, que resultava que el que jo estava llegint era la còpia de la còpia escrita per no se sap qui. Em va semblar al·lucinant. ¿Com havien pogut desaparèixer els documents originals d'un dels personatges més famosos de la història, és a dir, els documents de qui havia descobert tot un continent?

Suposada Casa-Museu d'en Martín Alonso Pinzón a Palos de la Frontera

Un retrat sospitos. On són les fortificacions i les muntanyes?

Més contradiccions. De seguida, encara dins del Museo Pinzón, em vaig palplantar davant un quadre on hi figurava el retrat de Martín Alonso Pinzón, qui, segons els nadius, fent-se ressò de la història oficial, era natural de la Villa de Palos, com també la història oficial ho afirma per a la majoria dels altres mariners. Al fons del retrat, s'hi podia observar el suposat puerto de Palos. I així és. En el quadre, s'hi observa una vila fortificada i, al fons, unes muntanyes. Jo vaig aprofitar aquell moment per demanar-li a la noia que atenia aquell petit museu si em podia indicar on eren situats el port i les fortificacions de la població per poder-les visitar. Em va sorprendre d'allò més el fet que ella mateixa m'expliqués que d'aquelles muralles no en quedava cap rastre, que tota la fortificació havia desaparegut i que només quedaven els fonaments d'un castellet —que més aviat fa la pinta de ser un torricó—. Respecte de les muntanyes, la responsable del museu m'informava que per aquest indret no hi havia res de semblant, que es tractava d'una mera invenció. Aquest fet em va deixar perplex.

El Port de Palos? El Jardín del Quinto Centenario

Respecte del port, la noia em va respondre amb un simple saliendo la primera calle a la izquierda, que allí hi havia de trobar un jardí. La impressió que em vaig formar és que semblava estrany trobar un port al primer carrer a l'esquerra, ja que el riu Tinto està més allunyat de la població. Però, efectivament, allà hi vaig trobar el Jardín: el jardín del Quinto Centenario amb tots els ets i uts. Ara, ni rastre de cap mena d'estructura que pogués indicar que allí hi havia hagut un port. Potser tan sols una font eixuta, on la història oficial diu que hi van ser abastides d'aigua fresca les caravel·les. I vaig veure així mateix una riereta, la qual, a un parell de quilòmetres més enllà, desembocava al riu Tinto.

Uns plafons

Després de moure'm per dins del poble de Palos de la Frontera, em vaig adreçar cap al Muelle de la Carabelas, on sabia que s'hi poden veure unes reproduccions a escala real de les tres caravel·les del primer viatge cap a Amèrica. De camí cap al muelle, però, havia ensopegat, a la carretera que hi mena, amb tota una sèrie de plafons fets de rajola. Cadascun d'ells representa una dedicatòria que cadascuna de les comunitats autònomes d'això que en diuen Espanya havien fet en honor a Palos de la Frontera pel seu —suposat— paper cabdal en el Descobriment. Em va saber especialment greu veure en un d'ells l'escut de la Generalitat acompanyat d'una llegenda incorporada. S'hi pot llegir el següent: "la Generalitat de Catalunya al pueblo de Palos de la Frontera, cuna del descubrimiento de America. 23 de abril de 1991 día de San Jorge mártir". Una petita mostra més de la instrumentalització política del Descobriment, en la qual els catalans també hi han caigut.

El museu del Muelle de las Carabelas: caravel·les quatribarrades

Un cop vaig arribar al Muelle de las Carabelas, em vaig trobar amb una mena de museu aixecat recentment a la riba del riu Tinto, a pocs quilòmetres de la desembocadura. El museu, fet amb més o menys gràcia, representa una al·legoria del descobriment "espanyol" d'Amèrica. Va ser meua la sorpresa quan, després d'arribar-hi i fer-ne visita vaig topar amb les tres caravel·les, de les quals la Santa Maria llua uns escuts: el de les quatre barres, el de Castella i Lleó i un tercer que no vaig saber identificar. Però no havíem quedat que el Descubrimiento era cosa només del regne de Castella? Què potser s'insinua que la Santa Maria en aquella època llua també les quatre barres? Que potser es dona entenenent que el Descubrimiento era també català? Òbviament, com molt bé podeu suposar, aquest muntatge és una instrumentalització política per explicar el suposat naixement d'Espanya. Respecte al tercer escut, m'ha quedat el cuquet de saber a què feia referència. Només em vaig poder fixar que tenia forma de ceba. Algun heraldista hi podrà dir més que no pas jo.

Reproducció de la Santa Maria al Muelle de las carabelas amb la senyera

El Monasterio de la Rábida: la tomba d'en Pinzón sense en Pinzón

I finalment, vaig acabar la meua visita al monasterio de la Rábida. És en aquest monestir on suposadament en Colom va anar a visitar el frare Juan Pérez de la història oficial, l'home que li va indicar l'existència del Nou Món i que va fer de mitjancer amb els Reis Catòlics per aconseguir el finançament. A primera vista, sembla estrany que aquell petit monestir allunyat de la mà de Déu hagués pogut albergar un frare que és descrit com a persona molt humil però alhora amb tanta d'influència política i amb tant de coneixement cosmogràfic per ajudar en Colom a fer el seu primer viatge. D'altra banda, allò era un no parar de gent i d'autocars de turistes. A l'entrada, vaig afegir-me a un nombrós grup de visitants. Una noia joveneta ens feia de guia.

Maqueta d'una caravel·la al Monestir de la Rábida de Palos amb la quatribarrada

Vàrem començar a visitar les dependències del petit monestir acompanyats de les explicacions sobre l'estada —llegendària— allí d'en Colom. Una de les visites va ser a l'església del monestir. Una noia que ens va fer de guia ens

va començar a explicar alguns aspectes arquitectònics del temple. No tenien una especial rellevància. Tanmateix, ens va comentar que a l'altar hi havia tres sepultures: una d'un tal Diego Prieto, una altra del Martín Pinzón i una tercera d'un nom que no recordo. Acabada l'explicació, em vaig dirigir cap a l'altar per veure les dites sepultures. Després de buscar-les, tan sols vaig veure una làpida que, efectivament, esmentava el tal Prieto, però ni rastre de les altres dues. Estranyat, em vaig adreçar a la guia perquè m'indiqués on eren les altres dues sepultures que jo no havia estat capaç de trobar. Em va xocar molt que la noieteta em digués que les tres sepultures estan sota la mateixa làpida. I això, encara que no hi sortissin els noms! Com dius? M'estàs dient que la sepultura del gran Martín Pinzón descobridor d'Amèrica no té ni una trista làpida que indiqui on és aquesta seva sepultura i, a sobre, la comparteixi amb altres dos personatges? Em vaig quedar de pasta de moniato.

Un retrat d'un humil i desvalgut Juan Pérez

Vam continuar la ruta per altres dependències del monestir. En una d'aquestes dependències s'hi pot veure tot un seguit de quadres i documents que fan referència al Descobriment. Entre ells, s'hi observa la imatge d'un pobre i desvalgut frare. És el frare que hom ha identificat com el citat Juan Pérez. També hi ha el típic quadre de l'arribada d'en Colom a Amèrica on la caravel·la Santa Maria duu per bandera una mena de creu vermella en aspa (suposo que és la creu de Sant Andreu), etc. Al final de l'explicació, la noia ens va mostrar el document de les Capitulacions de Santa Fe, el document resultant de les negociacions d'en Colom amb els Reis Catòlics per a dur a bon terme el Descobriment. Va ser molt curiós de sentir com la guia en qüestió va donar rellevància al fet que aquell document s'havia conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. I jo pensava per dintre meu... ¿I a ningú se li acudeix preguntar per què les Capitulacions de Santa Fe es conserven a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i no al del regne de Castella? A més, vaig estar a punt de demanar-li com és que estan signades pel secretari de la Corona d'Aragó en Joan de Coloma. Vaig preferir no fer-ho, perquè, al capdavant, aquella noia era simplement una joveneta que repetia la lliçó que li havien encomanat i que simplement s'estava traient uns quartos aguantant turistes durant l'estiu.

A la sortida del museu vàrem poder veure un gran tapís on hi figura l'escut dels Reis Catòlics amb les ensenyes de Castella i Lleó, de la Corona d'Aragó i de la de Sicília. A sota, les típiques inscripcions de "Tanto monta, monta tanto" o "a Castilla y León nuevo mundo dio Colón" i "a Castilla y León nuevo mundo dio Pinzón". I és que, per si no havia quedat ben clar, aquí se'ns mostrava l'enssenya màxima que simbolitza l'apropiació castellana del descobriment d'Amèrica, una apropiació embolcallada del mite de l'"Espanya una". Entremig, una persona es preguntava sense trobar resposta quin escut era aquell que duia unes àguiles i les quatre barres. Vaig haver de ser jo qui li va haver de dir que corresponia al regne de Sicília i que aquest regne formava part de la Corona d'Aragó.

L'Illa Cristina

Els següents dies els vaig esmerçar a fer de típic turista de sol i platja, que és de fet pel que havia vingut. Tot i així, encara vaig descobrir alguna altra curiositat relacionada amb Catalunya. El cas de Isla Cristina, una població costanera que va fundar una colònia pesquera de catalans. Diuen que cap al segle XVIII.

A la fi del meu viatge, vaig emprendre el camí de retorn cap a casa. Després de creuar tota Andalusia vaig fer camí per Castella-la Manxa. Vaig travessar els Campos de Montiel, és a saber, la suposada terra de les aventures d'en Quixot. Vaig estar temptat de visitar-la. Però, de moment, ja n'havia tingut prou, de sorpreses i de buscar contradiccions. Potser en una altra ocasió.

Francesc Sánchez i Garcia

Llicenciat en Història per la UB

Tinent d'alcalde i regidor de l'Ajuntament de Begues.

Estiu del 2008.